

**MILLIY MADANIYAT TRANSFORMATSIYASIDA RAQAMLI
TEXNOLOGIYALARNING TA'SIRI****Quvondiqova Dilnoza Shoymardon qizi***O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti**Madaniyat va san'at sohasi**menejmenti 1-kurs magistranti**jahongir9111995@gmail.com*

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli texnologiyalarning milliy madaniyat rivojiga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida madaniy merosni saqlash, targ'ib qilish va ommalashtirishning yangi imkoniyatlari yuzaga kelmoqda. Shu bilan birga, globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari milliy o'zlikni saqlash, an'anaviy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish hamda madaniy identifikatsiyani mustahkamlash bilan bog'liq qator masalalarni ham kun tartibiga olib chiqmoqda. Tadqiqotda raqamli platformalar, elektron kutubxonalar, virtual muzeylar va ijtimoiy tarmoqlarning milliy madaniyat transformatsiyasidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan.

Kalit so'zlar: milliy madaniyat, transformatsiya, raqamli texnologiyalar, madaniy meros, raqamlashtirish, virtual muzey, elektron kutubxona, madaniy identifikatsiya, globallashuv, axborot texnologiyalari.

KIRISH

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli texnologiyalar iqtisodiyot, ta'lim, fan, madaniyat va san'at sohalarining rivojlanishiga yangi sur'at bag'ishlab, insoniyatning bilim va axborotdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ayniqsa, milliy madaniyatni asrash va rivojlantirish masalalarida zamonaviy texnologiyalar muhim vositaga aylanmoqda. Yangi O'zbekiston sharoitida madaniyat sohasini modernizatsiya qilish, madaniy meros obyektlarini raqamlashtirish va ularni keng jamoatchilikka taqdim etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida tarixiy yodgorliklar, qo'lyozmalar, muzey eksponatlari va milliy san'at namunalari elektron shaklda saqlanib, kelajak avlodlarga yetkazilmoqda.

Globallashuv jarayonlarining kuchayishi natijasida madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar kengayib, milliy madaniyatlarning o'zaro ta'siri ortib bormoqda. Bunday sharoitda milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirish bilan bir qatorda, uni zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali dunyo miqyosida targ'ib qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu sababli raqamli texnologiyalarning milliy madaniyat

transformatsiyasidagi o'rnini ilmiy jihatdan o'rganish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Raqamli texnologiyalar va madaniy merosni saqlash

Raqamlashtirish jarayoni madaniy merosni saqlashning samarali vositalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Tarixiy hujjatlar, qo'lyozmalar, arxiv materiallari va muzey eksponatlarini elektron formatga o'tkazish ularning uzoq muddat saqlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, raqamlashtirilgan manbalar tadqiqotchilar, talabalar va keng jamoatchilik uchun ochiq axborot resursiga aylanadi. Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda virtual muzeylar va elektron kutubxonalar faoliyat yuritmoqda. Ular orqali foydalanuvchilar dunyoning turli hududlarida joylashgan madaniy boyliklar bilan masofadan turib tanishish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa madaniy merosning ommalashuvi va ilmiy tadqiqotlar uchun yangi imkoniyatlarni yaratmoqda.

Tadqiqotchilarning fikricha, raqamli texnologiyalar madaniy merosni nafaqat saqlash, balki uni qayta tiklash va vizuallashtirish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Jumladan, 3D modellashtirish texnologiyalari yordamida tarixiy obidalar va yo'qolib ketgan me'moriy yodgorliklarning virtual nusxalari yaratilmoqda¹.

Milliy madaniyatni targ'ib qilishda raqamli platformalarning o'rni

Internet va ijtimoiy tarmoqlar milliy madaniyatni targ'ib qilishning eng samarali vositalaridan biriga aylandi. Facebook, Instagram, YouTube va Telegram kabi platformalar orqali milliy san'at, folklor, musiqa va urf-odatlariga oid materiallar keng auditoriyaga yetkazilmoqda. Raqamli platformalar madaniyatning geografik chegaralarini kengaytirib, uning xalqaro miqyosda tanilishiga xizmat qilmoqda. Xususan, milliy hunarmandchilik mahsulotlari, teatr tomoshalari, folklor festivallari va madaniy tadbirlar internet orqali dunyoning turli mamlakatlaridagi foydalanuvchilarga namoyish etilmoqda. Shuningdek, raqamli media vositalari yoshlarning milliy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam bermoqda. Zamonaviy multimedia mahsulotlari, interaktiv ilovalar va virtual ekskursiyalar madaniy-ma'rifiy faoliyatning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Raqamlashtirish va madaniy identifikatsiya masalalari

Raqamli transformatsiya jarayonlari milliy madaniyat rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan bir qatorda ayrim muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Globallashtirish va ommaviy madaniyatning kuchayishi natijasida ayrim milliy qadriyatlar va an'analarning yo'qolib borish xavfi mavjud. Bunday sharoitda milliy identifikatsiyani saqlash va rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Raqamli texnologiyalar milliy madaniyatni keng targ'ib qilish imkonini bergani holda, ulardan oqilona foydalanish talab etiladi. Milliy madaniyatga oid kontentlar sifatli va ilmiy

¹ Castells M. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishers, 2010. – P. 403–405.

asoslangan holda tayyorlanishi, yosh avlodning ma'naviy tarbiyasiga xizmat qilishi zarur. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, raqamli madaniyat sharoitida milliy qadriyatlarni saqlashning eng samarali yo'li ularni zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali yoshlar hayotiga integratsiya qilishdan iborat².

Yangi O'zbekistonda madaniyatni raqamlashtirish istiqbollari

So'nggi yillarda O'zbekistonda madaniyat va san'at muassasalarini raqamlashtirish bo'yicha qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Muzey fondlarini elektron kataloglashtirish, arxiv hujjatlarini raqamlashtirish, elektron kutubxonalar faoliyatini rivojlantirish va madaniy obyektlarning virtual turlarini yaratish shular jumlasidandir. Kelgusida sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalaridan foydalanish milliy madaniyatni saqlash va targ'ib qilish samaradorligini yanada oshirishi kutilmoqda. Bu esa madaniy merosni xalqaro miqyosda keng namoyish etish hamda madaniyat turizmini rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

1-jadval

Milliy madaniyat transformatsiyasida raqamli texnologiyalarning asosiy yo'nalishlari va ularning ta'siri

Yo'nalish	Qo'llanilayotgan raqamli texnologiyalar	Natijalar
Madaniy merosni saqlash	Elektron arxivlar, raqamlashtirish, 3D skanerlash	Tarixiy manbalar va madaniy obyektlarning uzoq muddat saqlanishi ta'minlanadi
Muzey faoliyati	Virtual muzeylar, VR va AR texnologiyalari	Muzey eksponatlaridan masofadan foydalanish imkoniyati yaratiladi
Kutubxona tizimi	Elektron kutubxonalar va ma'lumotlar bazalari	Ilmiy va madaniy manbalarga tezkor kirish imkoniyati kengayadi
Milliy san'atni targ'ib qilish	YouTube, Instagram, Telegram, podkastlar	Milliy san'at namunalarining ommalashuvi va xalqaro auditoriyaga chiqishi ta'minlanadi
Ta'lim va ma'rifat	Onlayn kurslar, multimedia platformalari	Yoshlarning milliy qadriyatlar haqidagi

² UNESCO. *Culture in the Digital Environment: Policy Opportunities and Challenges*. Paris: UNESCO Publishing, 2019. – P. 24–27.

		bilimlari mustahkamlanadi
Madaniy turizm	Virtual ekskursiyalar, interaktiv xaritalar	Turistik obyektlarning jozibadorligi va tashrif buyuruvchilar soni ortadi
Milliy identifikatsiyani rivojlantirish	Raqamli media va ijtimoiy tarmoqlar	Milliy o'zlikni anglash va madaniy qadriyatlarga qiziqish kuchayadi

Jadvalda milliy madaniyat transformatsiyasi jarayonida qo'llanilayotgan asosiy raqamli texnologiyalar hamda ularning madaniy merosni saqlash, targ'ib qilish va rivojlantirishga ko'rsatayotgan ta'siri tizimli ravishda aks ettirilgan. Jadval muallif tomonidan ilmiy adabiyotlar asosida tuzildi.

XULOSA

Raqamli texnologiyalar milliy madaniyat transformatsiyasining muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Ular madaniy merosni saqlash, o'rganish va ommalashtirishning zamonaviy mexanizmlarini yaratib, milliy qadriyatlarning kelajak avlodlarga yetkazilishiga xizmat qilmoqda. Virtual muzeylar, elektron kutubxonalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali madaniy boyliklar keng jamoatchilikka taqdim etilmoqda. Shu bilan birga, globallashtirish sharoitida milliy madaniy identifikatsiyani saqlash masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Raqamli texnologiyalardan foydalanishda milliy manfaatlar va ma'naviy qadriyatlarni hisobga olish zarur. Yangi O'zbekiston sharoitida madaniyatni raqamlashtirish jarayonlarini izchil davom ettirish, zamonaviy texnologiyalarni madaniy merosni asrash va targ'ib qilishga keng joriy etish mamlakatning madaniy taraqqiyoti va xalqaro nufuzini yanada oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasining "Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2018.
4. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2003.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining madaniy meros obyektlarini raqamlashtirish va elektron kataloglarni yuritishga oid qarorlari. – Toshkent.
6. Castells M. *The Rise of the Network Society*. – Oxford: Blackwell Publishers, 2010. – 625 p.

7. Jenkins H. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. – New York: New York University Press, 2006. – 308 p.
8. Manovich L. *The Language of New Media*. – Cambridge: MIT Press, 2001. – 354 p.
9. UNESCO. *Culture in the Digital Environment: Policy Opportunities and Challenges*. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 76 p.
10. UNESCO. *Digital Transformation and Culture*. – Paris: UNESCO Publishing, 2021. – 94 p.
11. Karimov U., Ashurov A. Raqamli iqtisodiyot va madaniy taraqqiyot masalalari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 214 b.
12. Qodirov B. Madaniyatshunoslik asoslari. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 286 b.
13. Umarov E. Globallashuv va milliy madaniyat. – Toshkent: Akademnashr, 2019. – 240 b.
14. Ahmedov A. Axborotlashgan jamiyat va madaniy taraqqiyot. – Toshkent: Fan, 2022. – 198 b.
15. Saidov X. Raqamli texnologiyalar va madaniy merosni saqlash muammolari // Madaniyat va san'at jurnali. – 2023. – №2. – B. 45–52.